

Множинська Р. В., доцент, Михальчук О. С., здобувач

Київський національний університет технологій та дизайну

КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Розглянуто співвідношення між традицією та інновацією, яке залежить від конкретно-історичних умов і пов'язане з динамікою становлення особистісного, індивідуального начала в культурі. Нові можливості і якість нових форм дистанційної онлайн комунікації в культурі та мистецтві викликали жваву дискусію в культурному середовищі. Нинішня ситуація, спровокована екстремальними умовами життєдіяльності суспільства, в цілому дуже нагадує період початку ХХ століття, в часи соціальної нестабільності, епідемій, воєн та інших природних та соціокультурних катаклізмів виникли і почали інтенсивно розвиватися нові засоби зв'язку і передачі інформації – радіо і технології звукозапису. Перелік нових видів онлайн-активності в культурно-мистецькому просторі України і світу, які виникли за час карантину і продовжують виникати, досить об'ємний.

Ключові слова: інновації, технології, сучасне мистецтво, культура, цінності, традиція, концепція, індивідуалізація, комунікація.

Mnoshynska R. V., Mykhalchuk O. S.

Kyiv National University of Technologies and Design

CULTURAL TRADITIONS AND INNOVATIONS IN THE DIGITAL AGE

Abstract. *The relationship between tradition and innovation depends on specific historical conditions and is associated with the dynamics of the formation of the personal, individual principle in culture. New opportunities and quality of new forms of remote online communication in culture and art have caused a lively discussion in the cultural environment. The current situation, provoked by the extreme conditions of society, as a whole is very reminiscent of the period of 100 years ago, when at the beginning of the twentieth century, in times of social instability, epidemics, wars, and other natural and socio-cultural cataclysms arose and began to develop intensively new means of communication and transmission of information—radio and sound recording technologies. The crisis situation associated with global events has shown that today a colossal reevaluation of values is taking place right before our eyes and that humanity is on the verge of a qualitative leap associated with the emergence of new information technologies, concepts and methods of communication. It is already possible to predict that the role of remote formats in the cultural industry, theater and concert management, festival and competition movement, music education, science and other types of social and artistic activities in the cultural and artistic space of Ukraine and the world, which emerged during the quarantine and continue to emerge, is quite voluminous. The list of new types of online activities in the cultural and artistic space of Ukraine and the world, which have arisen during the quarantine and continue to emerge, is quite voluminous.*

Keywords: *innovations, technologies, contemporary art, culture, values, tradition, concept, individualization, communication.*

Вступ. Кризова ситуація, яка унеможливила традиційні види мистецького спілкування, особливо у виконавських видах мистецтв, спровокувала переключення уваги на засоби дистанційної комунікації, сприяла вивільненню креативного потенціалу й появі численних віртуальних і онлайн-трансляцій, виставок, лекцій, екскурсій, ярмарок, вікторин, майстер класів, цифрових музичних фестивалів тощо, а також нових електронних сервісів для кращого задоволення культурних потреб громадян. Потужна інтерактивність онлайн-взаємодії, миттєве отримання зворотного зв'язку завдяки реакції на ті чи інші події у коментарях, чатах, форумах, опитуваннях дають нові можливості

митцям і дистриб'юторам мистецької продукції відповідати на духовні запити аудиторії, виховувати цю аудиторію на кращих зразках класичного і сучасного мистецтва, формувати культурне середовище нового ХХІ століття [4, с. 55].

Проблематика інновацій та інноваційних технологій у сфері культури проводились у дослідженнях українських та закордонних учених, це зокрема О.В. Старовойт, О.С. Нестеренко, В.В. Шамрай, К.М. Кириленко, Г. Жалдак, А. Баумейстер, З. Бауман, Й. Шумпетер, Б. Твісс, П. Друкер, Ж. Бодріяр.

Постановка завдання. У статті здійснюється спроба системного аналізу інноваційних підходів та інноваційних технологій у сфері культури. Розглянути різні наукові підходи до трактування терміна «інновація», дослідити саме розуміння сутності інновацій у культурі. Виявити особливості застосування інноваційних технологій у різних сферах культури .

Результати досліджень. Антитезою традиційним, або орієнтованим на традиції, культурам можна вважати культури, що активно підтримують інновації. Вироблення нового в таких спільнотах всіляко підтримується, що виникають в індивідуальній свідомості ідеї та культурні форми поширюються в суспільстві, впроваджуються в повсякденність, що створює можливість для соціокультурних трансформацій і в підсумку забезпечує прогрес у культурному розвитку [1, с. 15].

Одними з перших налагодили нові канали комунікації зі своїми реципієнтами найбільші і найвизначніші музеї образотворчого мистецтва і картинні галереї світу, які відкрили доступ до своїх цифрових архівів, а саме: Лувр у Парижі, Британський музей у Лондоні, Амстердамський музей Ван Гога, Театр-музей Сальвадора Далі у Фігерасі (Іспанія), Музей історії мистецтв у Відні, галерея Уффіці у Флоренції, Сікстинська капела і музеї Ватикану, Музей та галерея мистецтв Прадо в Мадриді, Національний музей у Кракові, Музей образотворчих мистецтв у Будапешті, Метрополітен музей, Музей сучасного мистецтва та Музей Соломона Гуггенхайма в Нью-Йорку, Смітсонівський музей американського мистецтва у Вашингтоні тощо. Деякі музеї крім віртуальних колекцій і екскурсій запропонували архіви лекцій і розповідей самих художників про власну творчість [2, с. 155]. Провідні оперні театри світу – Метрополітен-опера, Віденська державна опера тощо – розпочали на своїх сайтах серії безкоштовних відеострімів оперних постановок із власних колекцій із наданням шанувальникам оперного мистецтва можливості прослухати унікальні архівні записи у виконанні провідних музикантів міжнародного класу. Зокрема, найбільший і найпрестижніший оперний театр світу – Метрополітен-опера – 13 березня 2020 року оголосив про запуск проекту «Nightly Met Opera Streams» – безкоштовної серії HD-презентацій опер у високій якості з власної колекції за останні 14 років – і щодня о 19-й годині 30 хвилин відкривав на своєму веб-сайті 23-годинний доступ до однієї з вистав у виконанні світових зірок оперної сцени і провідних диригентів, а також найбільш важливих в історії театру гала-концертів . Перший тиждень відеострімів був зорієнтований на покази найбільш популярних опер у світі, якими є «Кармен» Жоржа Бізе, «Богема» Джакомо Пуччіні, «Трубадур» і «Травіата» Джузеппе Верді, «Дочка полку» і «Лючія ді Ламмермур» Гаetano Доніцетті. Другий тиждень було присвячено виключно операм видатного німецького композитора ХІХ століття Ріхарда Вагнера, далі – знов оперні шедеври Джузеппе Верді, Джакомо Пуччіні, Шарля Гуно, Вольфганга Амадея Моцарта та багатьох інших композиторів. Навіть самі процедури поширення, прийняття чи неприйняття, модифікації, інституціоналізації можуть бути інноваційними процесами, виступати механізмом провокування і підтримки нових форм [3, с. 117].

Культура Європи – Нового часу і сучасна - носить чітко виражений інноваційний характер. Європейське суспільство в цілому, так само як і окрема його представник,

орієнтоване на оновлення, вироблення нових культурних форм. Причому цей процес все більш прискорюється. Традиції, традиційність часто свідомо ігноруються, що провокує втрату індивідуальної та колективної культурної ідентичності і створює реальну загрозу стабільності існування всього людського співтовариства.

Співвідношення між традицією і новацією залежить від конкретно-історичних умов і пов'язане з динамікою становлення особистісного, індивідуального начала в культурі. В цілому можна говорити, що розвиток людського суспільства супроводжувалося все більшим відокремленням людини, набуттям ним свободи і незалежності від диктату традиції. Проте процес індивідуалізації, розвитку індивідуальної активності, ні прямолінійним і незмінно поступальним. Епохи доброзичливого ставлення до індивідуальності змінювалися періодами, коли до проявів унікальності ставилися з підозрою: за одними соціальними групами визнавалися «права особистості», іншим же, навпаки, в них повністю відмовлялося; в одних видах культурної діяльності стимулювався пошук нових форм, в інших – заборонявся [5, с. 255].

Традиції супроводжують людство протягом всієї його історії. Вони є найважливішими елементами його онтогенезу і філогенезу. Роль і функції традицій в суспільстві і ставлення до них людини служать показником культурного розвитку, соціальних, політичних та ідеологічних орієнтації того чи іншого співтовариства.

Слово «традиція» сходить до латинського *traditio*, перекладному зазвичай іменниками «передача», «переказ». Виходячи з його етимології термін можна визначити як сукупність формальних процедур зберігання та передачі певного змісту, призначених для регулювання механізмів успадкування. У соціології під традицією розуміють набір елементів соціокультурного спадщини, що передається від покоління до покоління і зберігається в певних спільнотах або соціальних групах протягом більш-менш тривалого періоду часу. Традиції охоплюють об'єкти спадщини (цінності самого різного порядку), процеси передачі цієї спадщини від покоління до покоління, а також процедури і способи успадкування. В якості традицій можуть виступати певні суспільні встановлення, поведінкові норми, цінності, ідеї, звичаї, ритуали, окремі предмети. Традиції присутні практично в будь-якому прояві соціального життя, проте значимість їх в різних її областях неоднакова: в одних сферах, наприклад в релігії, вони мають принциповий характер і виражаються в нарочито консервативної формі, в інших, наприклад у сучасному мистецтві, їх присутність мінімально. Певні традиції функціонують у всіх соціокультурних системах і є необхідною умовою їх життєдіяльності [6, с. 99].

Вивчення традицій в гуманітарному знанні має більш ніж двохсотлітню історію. Перша спроба осмислити сутність цього явища і визначити його значення в культурі була зроблена на рубежі XVIII–XIX ст. фольклористикою. Велике значення традиціям надавав великий німецький філософ Ф.В. Шеллінг у своїй «філософії міфу». Для Шеллінга поняття міфу, знаходить характер парадигми, було тісно пов'язане з можливостями збереження і передачі традиції впродовж багатьох поколінь. Не менш популярною в XIX сторіччі була теорія «запозичення», пояснювала універсальність багатьох міфологічних комплексів і традицій прямим впливом однієї культури на іншу. З гуманітарних наук, найбільш часто зверталися до фактичного культурному матеріалу і робили акцент на традиції, необхідно в першу чергу назвати культурну антропологію. Слід зазначити, що у своєму становленні як наукова дисципліна культурна антропологія була тісно пов'язана з ідеями еволюціонізму, де традиціям приділялася першочергова увага. Е. Тайлор, Дж.Дж. Фрезер, а також їхні опоненти в особі представників «функціональної школи» Б. Малиновського та «школи історичної етнології» Ф. Боаса внесли чималий внесок у вивчення традиційних суспільств. Кульмінацією даного

напрямку можна вважати структурну антропологію К. Леві-Стросса. У соціології поняття традиції з'явилося дещо пізніше – в рамках цієї науки утвердилося переважне уявлення про неї як про комунікативному механізмі, дія якого передбачає орієнтацію індивіда на некритично, поверхнево і механічно засвоювані їм соціальні норми. В «розуміє соціології» М. Вебера поняття традиції застосовувалося для позначення одного з типів дії, протилежної за своїм характером дії «раціональному», заснованому на раціонально-критичному засвоєнні норм і правил [7, с. 84].

Багато уваги дослідженню традиції в ХХ ст. приділяли представники різних напрямів філософського знання. Так, Е. Гуссерль, родоначальник феноменології, звертався до проблеми традиції, пов'язуючи її рішення з основним завданням свого «феноменологічного проекту» – новим обґрунтуванням наукової раціональності. На думку філософа, зміст традиції не дано заздалегідь, воно має бути розгорнуто в процесі її актуалізації, реалізації в дійсність. Установа ж традиції задає лише саме загальне напрям, що не виключає індивідуальну активність пізнає суб'єкта. Поняття традиції набуло ключове значення в герменевтиці Г. Гадамера. На думку філософа, розуміння, що відбувається на перетині діяльності інтерпретатора-читача і автора тексту, стає можливим тільки завдяки існуванню традиції. Належність до традиції виявляється онтологічної, тобто буттєвої, характеристикою суб'єкта, що гарантує йому можливість розуміння. У філософії науки воно було висунуто на перший план в теорії «наукових революцій» Т. Куна і в «методологічному анархізмі» П. Фейєрабенда. У першого поняття традиції в науці практично збігалось з поняттям парадигми, визначальною в якій-небудь епосі характер уявлень про світ. У другого традиція і наукова раціональність розглядалися як рівноправні способи обґрунтування знання про навколишню дійсність. При цьому сучасне перевага науки обумовлювалося суто зовнішніми, часто випадковими, або цілеспрямовано політико-ідеологічними чинниками і уявлялося не мають раціонального обґрунтування [8, с. 34].

Розуміння традиції в культурології збігається з соціологічними і – ширше – з науково-гуманітарними трактуваннями цього поняття, але в той же час має свою специфіку. При осмисленні традиції в науковий обіг вводиться категорія спадщини – комплексу культурних об'єктів, процесів, способів функціонування, репертуару ціннісних орієнтирів, що підлягають збереженню (культивації) в подальшому в більш-менш автентичному вигляді. В якості традиції може виступати вся сукупність культурних форм, як інституалізованих, так і неінституалізованих. Багатство існуючих культурних епох в значній мірі обумовлено різноманіттям відповідних культурних традицій. Основою наукового вивчення традицій слід визнати не абстрактний, а конкретно-загальний рівень дослідження, коли оригінальність і своєрідність культурно-історичних явищ розглядаються в контексті типологічних особливостей культурної епохи.[9, с. 47].

Культурна епоха при всьому своєму своєрідності, наявності субкультурних і контркультурних утворень має ряд спільних рис, що дозволяє трактувати її як якийсь монолітне освіту. Але будь-яка культурно-історична епоха не залишається незмінною протягом тривалого періоду: у надрах старої завжди зароджується нова. З моменту виникнення провідних ідей нової культурної епохи до часу загибелі старої можуть пройти століття. Так, ідеї християнства зародилися на рубежі двох ер, а боротьба між раннім християнством і античною традицією тривала не тільки до його прийняття Римом, але і в наступні століття – аж до VI ст. Тривалість періоду зміни культурно-історичної епохи пояснюється в даному випадку тим, що християнство перебувало в дисонансному ставленні до античності. Відомі й резонансні відносини наступних епох до попередніх - епоха Просвітництва, наприклад, була резонансною по відношенню до

раціоналізму XVII ст. – Процеси зміни культурних орієнтації відбувалися при цьому значно швидше. Нова епоха може лише в якомусь відношенні виявитися резонансною до старої, бути продовженням одних її характеристик і різко контрастувати, дисонувати їй в інших відносинах. Так, епоха Відродження була резонансною до багатьох ідей і цінностей християнства, але в той же час дисонувала йому, висунувши на перший план ідею людської гідності – основу гуманістичної традиції всієї наступної європейської культури [10, с. 55].

Традиції, образно кажучи, утворюють «колективну пам'ять» суспільства і культури, той «резервуар» нетлінних образів, до яких звертаються з покоління в покоління члени тієї чи іншої соціальної групи. Тим самим забезпечуються самототожність і наступність у розвитку окремих індивідів і цілих спільнот. Соціальна і групова диференціація робить істотний вплив на інтерпретацію і використання культурних традицій. Один і той же звід культурно-ціннісних орієнтирів по-різному може розумітися в залежності від особливостей конкретної групи, характеру її діяльності, місця в системі суспільного розподілу прав і обов'язків [11, с. 76].

Кожне покоління людей, одержуючи у своє розпорядження певну сукупність традиційних зразків, не просто сприймає і засвоює їх у готовому вигляді. Воно неодмінно здійснює їх власну інтерпретацію і вибір, наділяє конкретним змістом, ціннісно забарвлює. Одні елементи соціокультурного спадщини приймаються, в той же час інші відкидаються, визнаються згубними або помилковими. Тому традиції можуть бути як позитивними, так і негативними. Позитивний полюс визначається сукупністю того, що зі спадщини предків приймається, відтворюється, реалізується в житті наступних поколінь. У негативні традиції включаються ті об'єкти, процеси, дії, норми і цінності культурної спадщини, які визнаються непотрібними, які вимагають викорінення. [12, с. 255].

Відрізняється ж вона від останньої насамперед тим, що в ній зображено інший досвід відносини природної і культурної, структурним принципом якого виступає точна репродукція, по можливості дослівне відтворення одного разу знайдених, дивно вдалих і зручних, оптимальних для середовища проживання культурних моделей. Представник традиційної культури в процесі своєї життєдіяльності просто витягує з сукупного «культурного архіву» передбачає для тих чи інших конкретних обставин певний шаблон і відтворює його без жодних вагань. У таких суспільствах на всі випадки життя існують вже готові поведінкові і смислові стереотипи. Те, що не вкладається в них, або відкидається, або ігнорується, випадаючи повністю або частково з «культурного зору» [13, с. 202].

Висновки. Традиційне та інноваційне виступають межами дії протилежних начал. Суспільству, культурі необхідно зберігати соціальну пам'ять. Для цього стандартизується колективний досвід, насаджуються його зразки. У той же час як реакція на тиск з боку традиції розвивається і реакція, що відстоює можливість добровільного і суверенної обрання індивідуальністю власного шляху. Така поведінка людини неодмінно рано чи пізно призводить до конфлікту з нормативно встановленими уявленнями. Якщо процес самовизначення індивіда обмежити традицією, він загрожує цілісності і стабільності всього суспільства, всієї культури. З метою самозбереження суспільство починає боротися з самоуправством шляхом стандартизації, усереднення досвіду, насильницького впровадження стереотипних культурних норм. Спосіб вирішення цієї суперечності полягає в синтезі, знімає кожну з виділених крайнощів, конкретно-історично примиряти обидві протилежні тенденції [14, с. 28].

Отже, переломні моменти історії, періоди криз – це не тільки руйнація, загострення протиріч і відмирання чогось старого, народження нового знання,

вироблення нових парадигм людського розвитку. Кризова ситуація, пов'язана з карантинними заходами глобального масштабу, показала, що сьогодні прямо на наших очах відбувається колосальна переоцінка цінностей і що людство стоїть на порозі якісного стрибка, пов'язаного з появою нових інформаційних технологій, концептів і способів комунікації. Вже зараз можна спрогнозувати, що роль дистанційних форматів у культурній індустрії, науці та інших видах соціальної і мистецької активності значно зросте, буде урізноманітнюватися спектр онлайн-послуг, удосконалюватиметься їхня якість.

Список використаної літератури

1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевності. Пер. з англ. А. Марчинського. К.: Критика, 2013. 176 с.
2. Баумейстер А. Ідея Модерну і традиція Заходу. Стаття друга. *Sententiae*. 2005. № 1 (XII). 180 с.
3. Бодріяр Ж. Фатальні стратегії. Пер. з фр. Л. Конововича. Львів: Кальварія, 2011. 192 с.
4. Вуйма А. Г. Традиції та новаторство як дві протилежності в діалектиці культури. Харків: НУЦЗУ, 2013. 53 с.
5. Дерріда Ж. Цілі людини. Після філософії: кінець чи трансформація. К.: Четверта хвиля, 2000. 200 с.
6. Жалдак Г. Класифікація інновацій та їх соціальний підвид. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 10(4). 13 с.
7. Коюда О. П. Інноваційна культура та її характерні особливості. *Проблеми науки*. 2009. № 7. 163 с.
8. Культурологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. За ред. А. Є. Конверського. Харків: Фоліо, 2013. 363 с.
9. Мілютіна Ю. С. Дискусійні питання щодо визначення понять «інновація» та «нововведення». *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 454–462.
10. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. Кн. 2. Ред.-упоряд. В. Сидоренко. Київ: Інтертехнологія, 2006. 656 с.
11. Нестеренко О. С. Класифікація видів інновацій та ефектів від їх впровадження. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 4. 127 с.
12. Старовойт О. В. Креативна природа інноваційної культури. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 32. 83 с.
13. Суховій-Хамм Ю. О. Теоретичні підходи до трактування поняття інновацій у сучасній науковій літературі. *Наукові праці МАУП*. 2012. Вип. 4. 200 с.
14. Шамрай В. В. Модерне суспільство: від ліберальної і тотальної утопій до мережної соціальності: монографія. Київ: НАН України, 2015. 306 с.